

УДК 332.1:331.102

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ПОСТКОНФЛІКТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Галгаш Р.А., Д'яченко Ю.Ю., Івченко С.А.

THEORETICAL BASIS OF FORMATION OF INTELLECTUAL CAPITAL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS UNDER POST-CONFLICT TRANSFORMATION

Halhash R., Dyachenko Y., Ivchenko Y.

В статті розглянуто сучасну проблематику соціально-економічного розвитку Луганської області в умовах постконфліктної трансформації. Запропоновано формування засад сталого розвитку регіону на основі комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління та впровадження дієвих механізмів розвитку інтелектуального капіталу. Проаналізовано, що збереження та розвиток інтелектуального капіталу в межах Луганської області, сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіону та покращенню перспектив розвитку регіону. Наголошено на необхідності глибокого реформування соціальних та економічних важелів управління та формування результативного механізму організаційно-економічного забезпечення системи управління в регіоні, що дозволить розробити та впровадити гнучкі практичні інструменти для сталого соціально-економічного розвитку, виявити резерви зростання та мобілізувати ресурси для регіонального розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, регіональний розвиток, інтелектуальний капітал, трансформація, постконфліктна трансформація, стратегічне управління, регіональне управління, інвестиційна привабливість, економічна безпека

Постановка проблеми. Сталий розвиток Луганської області є особливо актуальним для України, оскільки цей регіон втратив значні ресурси внаслідок військового конфлікту та зазнає значної деіндустріалізації. Підприємства постконфліктного регіону потребують принципово нових підходів до розвитку систем регіонального управління. Відчуваючи суттєві обмеження у всіх без виключення видах ресурсного забезпечення, підприємства постконфліктного регіону пов'язують перспективи власного розвитку саме з мобілізацією та більш ефективним використанням інтелектуального капіталу. Розвиток інтелектуального капіталу підприємства пов'язаний з порушенням станів забезпеченості економічної безпеки, тому підприємства постконфліктного регі-

ону потребують вдосконалених методик, інструментів та процедур підвищення ефективності використання інтелектуального капіталу без погіршення стану забезпеченості економічної безпеки.

Організаційно-економічне забезпечення та формування інтелектуального капіталу для сталого розвитку регіону в умовах постконфліктної трансформації дозволить регіону прискорити темпи поновлення діяльності, що забезпечить підґрунтя для високих темпів розвитку підприємств і підвищення результативності системи регіонального управління, що зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні положення та практичні аспекти організаційно-економічного забезпечення та формування інтелектуального капіталу для сталого розвитку регіону знайшли відображення в наукових розробках багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів. Втім, певні аспекти організаційно-економічного забезпечення та формування інтелектуального капіталу для сталого розвитку регіону потребують подальшого розвитку, зокрема, поза увагою науковців залишається питання формування інтелектуального капіталу для сталого розвитку регіону в умовах постконфліктної трансформації. Складові цього питання: умови сталого розвитку систем, аналіз трансформаційних переходів, вплив соціального капіталу на формування сталого розвитку, взаємозв'язок і взаємозалежність людського і сталого розвитку розглядаються в працях багатьох вітчизняних вчених. Проте потребує поглибленого дослідження питання забезпечення сталого розвитку регіону саме в постконфліктних умовах.

Окремих питанням створення та функціонування регіональної системи економічної безпеки присвячені наукові праці низки вітчизняних та зарубіжних дослідників: В.Г. Алькеми, Р.Р. Білика, Г.В. Козаченко, В. Мак-Мака, В.П. Мартинюка,

У. Ліппмана, О.М. Ляшенко, Є.А. Олейнікова, П.Я. Пригунова, О.С. Сосніна, В.І. Франчука, Л.Г. Шемаєвої, С.М. Шкарлета, І.П. Шульги та ін. Разом з тим, питання визначення найбільш базових елементів механізму управління системою економічної безпеки регіону і особливо в сучасних умовах глобалізації потребують подальшого вивчення. Існує необхідність збагачення теоретико-методологічних засад створення систем економічної безпеки підприємств, на основі визнання антропоцентричності цієї системи, у регіонах, потребуючих постконфліктної трансформації.

Метою статті є формулювання наукових підстав та завдань для реалізації на територіях постконфліктної трансформації стратегії сталого розвитку на основі формування комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління та розробки дієвих механізмів розвитку інтелектуального капіталу.

Матеріали і результати досліджень. На територіях постконфліктної трансформації питання існування та розвитку є найважливішим напрямом досліджень, який в цілому є вирішальним фактором національної безпеки та розвитку України. Розвиток регіонів в умовах постконфліктної трансформації можливий лише на основі комплексного та системного вирішення широкого кола питань соціальної, економічної та організаційної проблематики. Розробка та впровадження в Луганській області стратегії сталого розвитку можлива лише на основі формування комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління та розробки дієвих механізмів розвитку інтелектуального капіталу. При цьому домінантою в становленні моделі сталого розвитку регіонів в умовах постконфліктної трансформації повинні ставати інноваційні процеси, наукові знання, нові технології. Активізація інноваційної діяльності регіонів в умовах постконфліктної трансформації потребує якісно нової організації взаємозв'язків і взаємодії між усіма учасниками процесу регіонального управління. Впровадження дієвої системи управління інтелектуальним капіталом підвищує конкурентоспроможність та економічну ефективність завдяки забезпеченню належної уваги до інтересів інвесторів, керівництва та інших учасників управлінських відносин; фінансової прозорості, запровадженню правил ефективного менеджменту та контролю.

Актуальними для регіонів в умовах постконфліктної трансформації є і завдання з обґрунтування та впровадження дієвих механізмів розвитку інтелектуального капіталу та розробки результативного інструментарію відновлення та збереження наукового і кадрового потенціалу Луганської області. Лише за досягнення означених завдань можливий сталий розвиток регіону в умовах постконфліктної трансформації.

Загальною ідеєю дослідження є проведення аналізу процесу постконфліктної трансформації та розробка адекватного результативного інструмента-

рію відновлення та збереження наукового і кадрового потенціалу Луганської області, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіону, зростанню рівня економічної безпеки та створенню організаційних та економічних умов для сталого інноваційного розвитку. Залучення концепції підвищення ролі інтелектуального капіталу у функціонуванні підприємств, які потребують постконфліктної трансформації, до процесів забезпечення економічної безпеки цих підприємств, дає можливість розробити модель системи економічної безпеки регіону на основі поведінкового стереотипу як системотворчого фактора, функціонування якої ґрунтується на зміні принципу цілеспрямованості дій на принцип доцільності дій суб'єктів економічної безпеки підприємства, що дає можливість активізувати «інтелект» в діях цих суб'єктів стосовно усвідомлення небезпеки, розроблення заходів з її попередження й ліквідації наслідків. На основі розроблених стратегій відновлення та збереження наукового і кадрового потенціалу та переходу до сталого розвитку для різних регіональних кластерів буде обґрунтовано ситуаційний підхід до вибору пріоритетних управлінських рішень в системі регіонального управління.

Необхідно визначити коло завдань, які потребують вирішення в межах дослідження:

проаналізувати процеси постконфліктної трансформації в Україні та виявити причини, які гальмують перетворення на територіях постконфліктної трансформації;

визначити роль територіальних громад у мобілізації ресурсів та соціально-економічному розвитку на територіях постконфліктної трансформації;

сформувати комплексне організаційно-економічне забезпечення системи регіонального управління;

розробити стратегії відновлення та збереження наукового і кадрового потенціалу та переходу до сталого розвитку для різних регіональних кластерів;

розробити ситуаційний підхід до вибору пріоритетних управлінських рішень в системі регіонального управління;

розробити модель гармонізації цілей регіонального розвитку з цілями всіх груп інтересів, які також будуть узгоджені з глобальними цілями сталого розвитку;

розробити підхід до забезпечення економічної безпеки регіону на основі випереджувальних заходів;

обґрунтувати склад та структуру організаційно-економічного механізму впровадження керованих трансформаційних процесів у системі економічної безпеки регіону та сформуванню інструментарій їх діагностики;

визначити інструментарій управління інноваціями в регіональній системі управління інноваційним розвитком для забезпечення сталого розвитку регіону;

розробити теоретичні підходи до управління інноваціями в умовах постконфліктної трансформації регіону;

запропонувати підходи до забезпечення ефективності розвитку інтелектуального капіталу регіону з урахуванням трансакційних витрат.

Основою дослідження має виступити поєднання системного та ситуаційного підходів при дослідженні процесів управління сталим регіональним розвитком та розробці організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління. Для визначення причинно-наслідкових зв'язків між існуючими теоретичними, методологічними та практичними аспектами організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління в умовах постконфліктної трансформації необхідно застосувати каузально-консеквентний підхід, який є більш придатним для співставлення явищ та подій в умовах невизначеності та нестійкості. Щодо дослідження умов розвитку інтелектуального капіталу регіону, є доцільним використання підходу, який базується на концепції навчання впродовж життя та організаційного розвитку регіону в напрямі економіки знань. При дослідженні умов створення системи економічної безпеки регіону буде застосовано підхід, що дозволяє визначити методологічний базис формування та функціонування систем економічної безпеки регіону в умовах постконфліктної трансформації. При дослідженні та розробці процесів забезпечення сталого розвитку регіону необхідно застосувати Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року (Резолюція, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 25.09.2015 р.) та рекомендації технічного звіту Бюро статистичної комісії ООН.

Дослідження даного напрямку має спиратися на фундаментальні положення сучасної інституціональної теорії, регіональної економіки, безпекознавства, теорії управління персоналом, економіки сталого розвитку, що в сукупності проявляється в заснованих низки спеціальних та загальнонаукових методів:

методи спостереження та монографічного аналізу при аналізі процесів постконфліктної трансформації в Україні;

методи експертного аналізу при визначенні ролі територіальних громад у мобілізації ресурсів та соціально-економічному розвитку на територіях постконфліктної трансформації;

структурно-логічний аналіз при формуванні комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління;

просторово-часової делокалізації навчання при розробці стратегії відновлення та збереження наукового і кадрового потенціалу для різних регіональних кластерів;

атрибутивного оцінювання для вибору пріоритетних управлінських рішень в системі регіонального управління;

гармонізації цілей суб'єктів регіону на основі побудов дерев поточної ситуації і бажаного майбутнього стану регіону;

історико-генетичний метод при визначенні інструментарію управління інноваціями в регіональній системі управління інноваційним розвитком;

логічного узагальнення співпадаючих та антагоністичних критеріїв досягнення цілей діяльності підприємств щодо формування та ефективного використання інтелектуального капіталу;

порівняння та аналогії при розробці теоретичних підходів до управління інноваціями в умовах постконфліктної трансформації регіону;

метод розрахунку трансакційних витрат при забезпеченні ефективності розвитку інтелектуального капіталу регіону з урахуванням трансакційних витрат.

Основою перевагою результатів дослідження має стати їхня адаптація до умов конкретного постконфліктного регіону. Європейська практика досліджень у регіонах проведення антитерористичних операцій чи після військових дій спирається на досвід реформ Албанії, Сербії, Грузії. Очікувані результати не мають аналогів у сучасній вітчизняній практиці, тому заслуговують на першочергову увагу.

Очікувані результати щодо забезпечення мобільності інтелектуального капіталу будуть мати переваги над існуючими розробками завдяки урахуванню впливу умов постконфліктної трансформації. Розроблюваний підхід, на відміну від інших, базується на формуванні та використанні відповідних стратегій реагування на вплив зовнішнього середовища, активному використанні потенціалу регіону з метою зміни внутрішнього середовища, що дає додатковий поштовх розвитку інтелектуального капіталу регіону. На основі світового досвіду будуть розроблені підходи до вирішення проблем формування систем економічної безпеки регіону з врахуванням особливостей формування інтелектуального капіталу для сталого розвитку регіону.

Висновки. Поглиблення теоретичних та методологічних основ організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління в умовах постконфліктної трансформації на території Луганської області в результаті дослідження дозволять отримати нові конструктивні рішення щодо забезпечення сталого розвитку регіону в умовах постконфліктної трансформації, зокрема, нова класифікація ознак категорії сталого розвитку для розробки моделей аналітичних та інтерпретаційних розрізів забезпечення сталого розвитку регіону, новий алгоритм узгодження цілей суб'єктів регіону для його сталого розвитку. Створення методологічного базису формування та функціонування систем економічної безпеки постконфліктного регіону завдяки обґрунтуванню зміни теоретико-методологічного базису системотворення зі зміною ролі, призначення та процедур використання інтелектуальної складової дасть змогу вдосконалити методики, інструменти та процедури підвищення ефективності викорис-

тання інтелектуального капіталу без погіршення стану забезпеченості економічної безпеки. Узагальнення досвіду управління інноваційним розвитком, його всебічний аналіз сприятиме розробці нових моделей і методів регіонального управління з урахуванням особливостей функціонування в умовах постконфліктної трансформації є нагальною потребою забезпечення сталого розвитку регіону.

Л і т е р а т у р а

- Мельник Л.Г. Триалектические основы управления развитием экономических систем : монография / Л. Г. Мельник. – Сумы : Университетская книга, 2015. – 447 с.
- Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін. – Донецьк, 2012. – 534 с.
- Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку. — Донецьк: ІЕП НАНУ, 2007. — 347 с.
- Зелінська Г.О. Регіональні особливості формування, оцінювання та використання людського капіталу: [монографія]. — Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2006. — 124 с.
- Социально-экономический потенциал региона : [монография] / [под. общ. ред. проф. О. Ф. Балацкого]. — Сумы: Университетская книга, 2010. Гуменюк А.М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. – К. : НІСД, 2014. – 468 с.
- Клюс Ю. І. Управління ефективним розвитком промислового підприємства при формуванні корпоративної системи управління інноваціями / Ю. І. Клюс // Бізнес Інформ. — 2016. — Вип. 12 (467). — С. 280–286.
- Івченко Є. А. Управління трансформаційними процесами в системі економічної безпеки підприємства / Є. А. Івченко // Економіка та право. – 2016. – № 3. – С. 38–44.
- Семененко І.М. Теоретична конструкція концепції сталого розвитку підприємства // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2015. – № 4 (221). – С. 232–236.
- Бузько І. Р., Д'яченко Ю. Ю., Немашкало О. А. Інституційні реформи та забезпечення розвитку персоналу міжнародних компаній в контексті євроінтеграційних процесів // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. 2. – С. 36–39.
- Овчаренко Є.І. Сучасна економічна безпекологія: основні онтологічні протиріччя та напрями їх вирішення / Є.І. Овчаренко // Бізнес Інформ. — 2016. — № 11. — С. 8–14.
- Semenenko I., Galgash R. Role of Religion as a Social Institution in Sustainable Development: view from Ukraine // Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development. — 2014. — Vol. 9, No 2. — P. 65–72.
- Spangenberg J.H. Economic sustainability of the economy: concepts and indicators. — Int. J. Sustainable Development. — 2005. — Vol. 8, No. 1/2. — P.47-54.
- Dmuchowski R., Szmítka S. Clusters as stimulators of businesses and regional development. Socio-Economic Problems and the State. – 2016. – No. 14(1). – Pp. 18-29.
- Lansu A. et al. Changing professional demands in sustainable regional development: a curriculum design process to meet transboundary competence // J. of Cleaner Production. – No. 49. — 2013. — Pp. 123–33.

References

- Mel'nik L.G. Trialekticheskie osnovy upravlenija razvitiem jekonomicheskikh sistem : monografija / L. G. Mel'nik. – Sumy : Universitetskaja kniga, 2015. – 447 s.
- Stalij rozvitok promislovogo regionu: social'ni aspekti: monografija / O.F. Novikova, O.I. Amosha, V.P. Antonjuk ta in. – Donec'k, 2012. – 534 s.
- Antonjuk V.P. Formuvannja ta vikoristannja ljuds'kogo kapitalu v Ukraїni: social'no-ekonomichna ocinka ta zabezpechennja rozvitku. — Donec'k: IEP NANU, 2007. — 347 s.
- Zelins'ka G.O. Regional'ni osoblivosti formuvannja, ocinjuvannja ta vikoristannja ljuds'kogo kapitalu: [monografija]. — Ivano-Frankivs'k: IFNTUNG, 2006. — 124 s.
- Social'no-jekonomicheskij potencial regiona : [monografija] / [pod. obshh. red. prof. O. F. Balackogo]. – Sumy: Universitetskaja kniga, 2010. Gumenjuk A.M. Bezpeka strukturno-institucional'noї transformacїї ekonomiki regionu: teoretichni osnovi ta prikladni aspekti : monografija. – K. : NISD, 2014. – 468 s.
- Kljus Ju. I. Upravlinnja efektyvnim rozvitkom promislovogo pidpriemstva pri formuvanni korporativnoї sistemi upravlinnja innovacijami / Ju. I. Kljus // Biznes Inform. — 2016. — Vip. 12 (467). — S. 280–286.
- Ivchenko Ye. A. Upravlinnja transformacijnimi procesami v sistemi ekonomichnoї bezpeki pidpriemstva / Є. A. Ivchenko // Ekonomika ta pravo. – 2016. – № 3. – S. 38–44.
- Semenenko I.M. Teoretichna konstrukcija koncepcїї stalogo rozvitku pidpriemstva // Visnik Shidnoukraїns'kogo nacional'nogo universitetu imeni Volodimira Dalja. – 2015. – № 4 (221). – С. 232–236.
- Buz'ko I. R., D'jachenko Ju. Ju., Nemashkalo O. A. Institucijni reformi ta zabezpechennja rozvitku personalu mizhnarodnih kompanij v konteksti evrointegracijnih procesiv // Global'ni ta nacional'ni problemi ekonomiki. – 2014. – Vip. 2. – S. 36–39.
- Ovcharenko Ye.I. Suchasna ekonomichna bezpekologija: osnovni ontologichni protirichchja ta naprjami ih virishennja / Є.І. Ovcharenko // Biznes Inform. — 2016. — № 11. — С. 8–14.
- Semenenko I., Galgash R. Role of Religion as a Social Institution in Sustainable Development: view from Ukraine // Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development. — 2014. — Vol. 9, No 2. — P. 65–72.
- Spangenberg J.H. Economic sustainability of the economy: concepts and indicators. — Int. J. Sustainable Development. — 2005. — Vol. 8, No. 1/2. — P.47-54.
- Dmuchowski R., Szmítka S. Clusters as stimulators of businesses and regional development. Socio-Economic Problems and the State. – 2016. – No. 14(1). – Pp. 18-29.
- Lansu A. et al. Changing professional demands in sustainable regional development: a curriculum design process to meet transboundary competence // J. of Cleaner Production. – No. 49. — 2013. — Pp. 123–33.

Галгаш Р. А. Дьяченко Ю. Ю. Ивченко Ю. А. Теоретические основы формирования интеллектуального капитала для устойчивого развития региона в условиях постконфликтной трансформации.

В статье рассмотрено современную проблематику социально-экономического развития Луганской области в условиях постконфликтной трансформации. Предложено формирование основ устойчивого развития региона на основе комплексного организационно-экономического обеспечения системы регионального управления и внедрение действенных механизмов развития интеллектуального капитала. Проанализировано, что сохранение и развитие интеллектуального капитала в пределах Луганской области, будет способствовать повышению инвестиционной привлекательности региона и улучшению перспектив развития региона. Отмечена необходимость глубокого реформирования социальных и экономических рычагов управления и формирования результативного механизма организационно-экономического обеспечения системы управления в регионе, что позволит разработать и внедрить гибкие практические инструменты для устойчивого социально-экономического развития, выявить резервы роста и мобилизовать ресурсы для регионального развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, региональное развитие, интеллектуальный капитал, трансформация, постконфликтная трансформация, стратегическое управление, региональное управление, инвестиционная привлекательность, экономическая безопасность

Halhash R., Dyachenko Y., Ivchenko Y. Theoretical basis of formation of intellectual capital for sustainable development of regions under post-conflict transformation.

In the article the modern problems of socio-economic development of the Luhansk region in terms of post-conflict transformation is considered. Formation of principles of sustainable development in the region through an integrated organizational and economic support system of regional management and implementation of effective mechanisms of intellectual capital is proposed. In the result of analysis we made conclusion that the preservation and development of intellectual capital within the Luhansk region, will increase the investment attractiveness of the region and improving the prospects for development. Marked the necessity of fundamental reform of social and economic levers and forming effective mechanism to ensure the organizational and economic management in the region, which will develop and implement a flexible, practical tools for sustainable socio-economic development, identify the reserves growth and mobilize resources for regional development.

Keywords: sustainable development, regional development, intellectual capital, transformation, post-conflict transformation, strategic management, regional management, investment attractiveness, economic security

Галгаш Р. А. – директор Інституту економіки та управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, к.е.н., доц.

Д'яченко Ю. Ю. – завідувач кафедри міжнародної економіки і туризму Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, д.е.н., доц.

Івченко Є. А. – доцент кафедри менеджменту і маркетингу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, к.е.н., доц.

Рецензент: д.е.н., проф. **Бузько І.Р.**

Стаття подана 12.02.2017